

از تجارت اتومبیل تا همکاری با پاسال

۲۷ آبان ۱۴۰۱ ساعت ۲۱:۴۳

برخی از تحلیلگران تاریخی عنوان کرده‌اند که شمس، یکی از سالم‌ترین اعضای خاندان پهلوی بوده است. استدلال این گروه از تحلیلگران بر آن است که شمس نه تنها علاقه‌ای به مسائل سیاسی نداشت، بلکه به هیچ وجه در امور سیاسی دخالت نمی‌کرد. او سرش به کارهای خود گرم بود و تنها به مسائل اقتصادی اشتغال داشت.

شمس پهلوی، دختر ارشد رضاشاه از همسر دومش تاج‌الملوک، یکی از اعضای اصلی خاندان پهلوی بود که فعالیت‌های سیاسی و اقتصادی گسترده‌ای در دوره حکومت پهلوی داشت. شمس، به اذعان برخی از دوستان و نزدیکانش، برخلاف خواهرش اشرف، دخالت کمتری در امور سیاسی داشت. او اغلب درگیر مسائل اقتصادی بود و در امور تجاری فعالیت می‌کرد. با این حال فعالیت‌های اقتصادی شمس، خالی از فساد نبود و با سواستفاده و اختلاس‌های کلان همراه بود.

شمس پهلوی و آغاز فعالیت‌های اقتصادی او

تصور بسیاری از تاریخ‌دوستان بر این است که شمس در دوره حکومت برادرش محمدرضا، وارد امور اقتصادی شد. اما این تصور اشتباه است. شمس از همان دوران آغاز پادشاهی پدرش به فعالیت‌های اقتصادی علاقمند شد و دست به کارهایی زد. البته پیش از آن پدرش رضا شاه، با سپردن پاره‌ای از امور فرهنگی به دخترش، او را پیشگام برخی از تحولات خاص همچون کشف حجاب کرده بود. چنانچه ریاست پیشاهنگی دختران که به دستور رضاشاه تاسیس شده بود و یکی از مهم‌ترین اقداماتی بود که به دنبال تأسیس کانون بانوان در اردیبهشت ۱۳۱۴ ش. در راستای اجرای مقدمات فرهنگی کشف حجاب، توسط حکمت صورت گرفته بود، بر عهده شمس پهلوی بود ۱

با این حال، شمس به فعالیت‌های فرهنگی محدود نماند. او خیلی زود وارد فعالیت‌های اقتصادی نیز شد. اولین فعالیت تجاری و اقتصادی شمس با تجارت در اتومبیل آغاز شد. البته «بعضی کتب تاریخی تجارت الماسی شمس را اولین فعالیت تجاری او می‌دانند، اما اسناد تاریخی حکایت از تجارت اتومبیل توسط او در دوران رضاخان می‌نماید. در این اسناد درخواست‌های متعددی از شمس و دفترش به دربار رضاخان مبنی بر تقاضای اتومبیل برای استفاده شخصی وجود دارد، در حالی که تعداد اتومبیل‌های وارد شده بسیار بیشتر از حد نیاز بود.» ۲

تجارت در اتومبیل سود زیادی برای شمس داشت. زیرا اولاً واردکنندگان خودرو بسیار محدود بودند و به نوعی تجارت این صنعت به طور انحصاری در دست خاندان پهلوی بود. ثانیاً از آنجایی که خرید اتومبیل از کمپانی‌های خارجی صورت می‌گرفت و قیمت آن مناسب بود و از طرفی نیاز به پرداخت عوارضی گمرکی نداشت، لذا شمسی می‌توانست با قیمت عالی و با سود فراوان آن‌ها را در

بازار به فروش برساند و به دلیل پرسود بودن این تجارت، سوءاستفاده از موقعیت دربار و برخلاف روال قانونی تقاضای زیادی برای ورود خودرو به داخل داشت که پس از ورود به داخل کشور آنها را در بازار آزاد و سیاه به فروش می‌ماند. ۳

شیوه‌های شمس در سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های اقتصادی

شمس پهلوی به اشکال مختلف وارد امور اقتصادی می‌شد. مهم‌ترین روش او برای فعالیت‌های اقتصادی و کسب سود، تجارت به واسطه افراد مشهور و نزدیک به شاه بود. حبیب پاسبان، از مفسدین اقتصادی و سیاسی و یکی از دوستان نزدیک شاه از جمله این افراد است که شمس با او رابطه دوستی و تجاری گسترده‌ای داشت. چنانچه به اذعان بسیاری از منابع: «شمس مانند بقیه خاندان سلطنتی منافع معتنا بهی در تجارت داشت. او سال‌ها وجوهات سرمایه‌گذاری حبیب ثابت، برجسته‌ترین تاجر تهران را فراهم می‌کرد. جدیدترین طرح وی یک «شهر نمونه» در غرب تهران است. وی در آنجا مشغول بنای یک قصر است. چندین شرکت ساختمانی که وی در منفعت آنها شریک است بر روی این طرح کار می‌کنند.» ۴

در رابطه با پاسبان و قدرت اقتصادی او گفته شده است: «حبیب ثابت (پاسبان) که زمانی در میدان توپخانه (امام خمینی کنونی) به ماشین شوئی روزگار می‌گذراند مالک اکثر کارخانجات عمده ایران بود. کارخانجات نوشابه‌سازی، فولکس ماشین و کارخانجات تولید کننده لوازم خانگی از جمله اموال ثابت پاسبان بودند. سرمایه لازم برای فعالیت‌های بازرگانی حبیب ثابت پاسبان، توسط شمس پهلوی تأمین می‌گردید.» ۵

اما جالب آنکه شمس پهلوی به این میزان از ثروت و فعالیت قانع نبود. او در کنار فعالیت‌های اقتصادی گسترده، از دربار نیز حقوق می‌گرفت. اینکه حقوق دریافتی به چه علت یا فعالیتی بود، اصلاً مشخص نیست. اما این موضوع تنها قسمتی از ماجراست. قسمت دیگر ماجرا این است که حقوق در نظر گرفته شده هر سال به راحتی افزایش می‌یافت. در یکی از اسناد مربوط به دریافت این حقوق توسط شمس آمده است: دفتر والا حضرت شاهدخت شمس پهلوی سه برگ چک به شماره‌های ۲۵۳۳۸ به مبلغ ۸۵۰/۱۵۹ ریال و - ۲۸۹۲۲ به مبلغ ۷۶۰/۲۳۹ ریال و ۲۹۰۵۵ به مبلغ ۸۰۰/۱۹۹ ریال بابت مقرری شهریور ماه و اضافات شش ماهه اول سال جاری در مهر ماه سال ۹۳ به پیوست ارسال می‌گردد. خواهشمند است وصول آن را اعلام فرمایند. ۶

علاوه بر این هزینه‌ها، شمس بودجه اختصاصی برای برخی از کارهای ظاهراً عام‌المنفعانه نیز داشت که همگی صرف سفرها و خوشگذرانی‌های او می‌شد. شمس کاخی را در مهرشهر کرج برای خود ساخته بود که تمام اجناس و لوازم آن از خارج وارد می‌شد. حتی گل‌های باغچه آن نیز وارداتی بودند. علاوه بر این، لوازم شخصی شمس نیز همگی از خارج وارد می‌شدند. مثلاً در اسنادی که موجود است شمس خواستار ترخیص لوازم خود از گمرک توسط نماینده دربار است. در این لیست لوازمی که وارد گمرک شده بدین شرح آمده است: ۱- صندوق محتوای لوازم حوله از انگلستان ۲- صندوق محتوای کفش سرپایی از هلند ۳- چهار صندوق محتوای لوازم حمام از آمریکا ۴- یک صندوق لوازم شخصی از فرانسه ۵- دو صندوق لوازم شخصی از سوئد ۶- یک صندوق لوازم شخصی حمام از آمریکا ۷- دو بسته لوازم التحریر از فرانسه به گمرک رسیده است. خواهشمند است دستور فرمایید نماینده دربار شاهنشاهی بسته‌های مزبور را از گمرک ترخیص را در اختیار این دفتر قرار دهند.» ۷

برخی از تحلیلگران تاریخی عنوان کرده‌اند که شمس، یکی از سالم‌ترین اعضای خاندان پهلوی بوده است. استدلال این گروه از تحلیلگران بر آن است که شمس نه تنها علاقه‌ای به مسائل سیاسی نداشت، بلکه به هیچ وجه در امور سیاسی دخالت نمی‌کرد. او سرش به کارهای خود گرم بود و تنها به مسائل اقتصادی اشتغال داشت. اما برخلاف این استدلال، شمس یکی فاسدترین افراد در فعالیت‌های اقتصادی بود. او با کسب امتیازات رانتی و انحصاری، مجال ورود هیچ نخبه‌ای را به عرصه اقتصادی نمی‌داد. امتیازات رانتی که بدون شک به طور مستقیم یا غیرمستقیم ریشه در فسادهای سیاسی داشت.

منابع

۱. علیرضا زهیری، عصر پهلوی به روایت اسناد ساواک، تهران، دفتر نشر و پخش معارف، ۱۳۷۹، ص ۴۸.
۲. تدوین مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، زنان دربار به روایت اسناد ساواک: شمس پهلوی، تهران، وزارت اطلاعات، مرکز بررسی اسناد تاریخی، چاپ دوم، ۱۳۸۸، صص ۱۴-۱۵.
۳. همانجا.
۴. دانشجویان مسلمان پیرو خط امام، اسناد لانه جاسوسی آمریکا - جلد اول، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۶، ص ۲۶۳.
۵. اسکندر دلد، زندگی پرماجرای رضا شاه، جلد اول، تهران، نشر گلفام، ۱۳۷۱، ص ۵۲.
۶. زنان دربار به روایت اسناد ساواک: شمس پهلوی، همان، ص ۲۱.
۷. همان، صص ۲۶-۲۷.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/48991> پاسال-همکاری-اتومبیل-تجارت/48991